

DOĞU KARADENİZ'DE BANKACILIK

Murat BERBEROĞLU*

ÖZET

Doğu Karadeniz'de ticari faaliyetler çok eski yıllara dayanmaktadır. Ticaretin çok eski dönemlere dayanmasına rağmen Doğu Karadeniz'de bankacılık faaliyetleri ancak 19. Yüzyılda başlamıştır. Bu tarihten itibaren bankacılık faaliyetleri artarak devam etmektedir. Bu çalışmada öncelikle 19. yüzyıldan başlanarak Doğu Karadeniz'deki bankacılık faaliyetlerinin gelişimi açıklanmıştır. Ardından mevcut durumun bölgeye etkisi incelenmiş ve Türkiye'deki diğer bölgelerle karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Karadeniz, Bankacılık, Kredi, Çeşitliliği, Mevduat Çeşitliliği, Kredi Takip Oranı, Ekonomiye Etki, İstihdama, Etkisi, Üretime Etkisi.*

ABSTRACT

Commercial activities in East Black Sea are based on old times. Despite the fact that the trade is based on old times, the banking activities in the East Black Sea started only in the 19th century. Since then, banking activities have continued to increase. In this study, firstly the development of the banking activities in the Eastern Black Sea was explained starting from the 19th century. And Then The impact of the current situation on the region was examined and compared with the other regions in Turkey.

Keywords: *East Black Sea, Banking, Credit variety, Deposit variety, Credit Delinquency Rate, Impact to Economy, Impact to Employment, Impact to Production.*

Ticaret, geçmişte İpek Yolu üzerinde olan Doğu Karadeniz'de çok eski dönemlerden beri yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Ekonominin eski tarihlere dayandığı bölgede son yüz yılda finansal piyasalar da gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminden başlayıp hızlanarak devam etmektedir. Finansal piyasaların piyasaların en önemli kuruluşları bankalardır. Genel olarak bankalar, borç olarak aldıkları kaynakları başkalarına satarak kâr elde eden kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Örneğin Bankalar tasarruf sahibinin tasarrufunu faiz vb. unsurlar karşılığında borç olarak başka birine konut kredisi olarak satabilir (Mishkin, 2013: 269). Bu durum fon ihtiyaç sahipleri ile yatırım yapanları buluşturmakta ve atıl fonların ekonomiye kazandırılmasına yardım etmektedir.

* Yrd. Doç. Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Hopa İİBF, İşletme Bölümü, murat@artvin.edu.tr

Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Doğu Karadeniz'deki bankacılık faaliyetleri ile ilgili çok fazla kaynak bulunmamaktadır. Doğu Karadeniz'de ilk banka şubesi 1890 yılında Ziraat Bankası tarafından Trabzon'da açılmıştır. Bunu 1891 yılında Osmanlı Bankasının Trabzon şubesi takip etmiştir (Kücükuşurlu, 2008: 160-161).

Bölgede bankacılık faaliyetleri 1950'li yılların ortasına kadar daha çok yörede yetişen fındık, tütün gibi ürünlerin ihracatına finansman sağlanması amacıyla yapılmaktaydı (Kücükuşurlu, 2008: 161; Başkaya, 2014: 24). Bu tarihten sonra yapılan politika değişiklikleri nedeniyle bankalar tarım, inşaat, ticaret ve benzeri alanlarda da kaynak ihtiyacını karşılamak amacıyla hizmet etmektedirler. 1980 yılına kadar ülkede ithal ikameci model izlendiği için bankacılık faaliyetleri dünya piyasalarından kopuk bir şekilde sadece TCMB'nin ve devletin yönlendirdiği şekilde yürütülmekteydi (TBB,2008: 11).

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verilerine göre 1930 yılında bölgede sadece Trabzon'da iki, diğer şehirlerde ise bir banka faaliyet göstermekteydi. Bunlar Ziraat Bankası ile İş Bankasıdır. 1930 – 1980 dönemi içerisinde en fazla banka Trabzon'da faaliyet göstermiştir. Bunu sırasıyla Giresun, Rize ve Artvin illeri takip etmiştir. Ayrıca 1950'li yıllara kadar banka sayısında bir artış gözlenmezken 1950 – 1980 yılları arasında Doğu Karadeniz'deki banka sayısında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 1980 yılından sonra bölgede sadece Trabzon'da farklı bankaya ait yeni şubeler açıldığı görülmektedir. 2000 ve 2001 krizlerinden sonra bölgede faaliyette bulunan banka sayısı %50 oranında azalırken 2008 krizinde %3 oranında azalmıştır. Bu durum 2000 ve 2001 krizlerinin Doğu Karadeniz'de bankacılık sektörü üzerine etkisinin 2008 yılı küresel krizinden daha fazla etkili olduğunu göstermektedir.

Bölgedeki banka şubesi sayısı 2006 yılında 175 iken 2014'te 279'a çıkmıştır. Bu duruma her ilde bir üniversite açılmasının da etki ettiği söylenebilir. Bölgede 77 şube ile Ziraat Bankası en çok şubesi olan banka konumundadır. Bunu İş Bankası 37 ve Halkbank 33 şube ile takip etmektedirler. Ayrıca en çok şube Trabzon'da yer almaktadır.

Tüm bu gelişmelere paralel olarak ülkenin ve Doğu Karadeniz'in ekonomik yapısının düzenlenmesinde bankalar çok etkili olmaktadır. Öte yandan bankalar sermaye hareketlerini kolaylaştırarak kaynak aktarımıyla bölgesel farklılıkların azaltılmasına yardımcı olabilmektedirler.

1. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada gelişen küresel piyasalar karşısında Doğu Karadeniz'deki bankacılık faaliyetlerinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçtan hareket ederek araştırmanın sorunsalı Doğu Karadeniz'deki bankacılık faaliyetlerinin gelişimini, mevcut durumunu ve bölge ekonomisine katkısını açıklamak üzere şekillenmiştir.

Bu bağlamda Doğu Karadeniz'deki bankacılık faaliyetlerinin analizi tümevarım yöntemi ile incelenmiştir. Buna göre öncelikle Türkiye ve Doğu Karadeniz'deki bankacılık faaliyetlerinin gelişimi incelenmiş, ardından bu

alandaki istihdam durumları ile yıllara ve türlerine göre kredi ve mevduat hacimleri grafikler ve tablolar aracılığıyla değerlendirilerek bankacılık faaliyetlerinin ekonomiye etkisi incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmada kullanılan veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) ile Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurumlarının bankacılık alanındaki faaliyetleriyle ilgili veri tabanlarından bölgesel ve illere göre şeklinde elde edilmiştir.

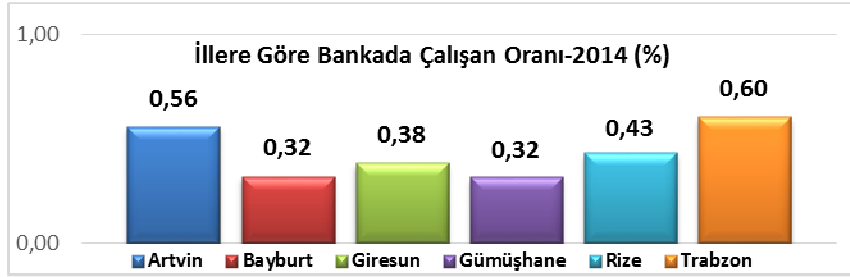
2. BULGULAR

2.1. Bölgedeki Çalışan Sayısı ve İstihdama Katkısı

TBB verilerine göre 2015 yılı itibarıyla bölgede bankacılık alanında en fazla çalışan 1617 personel ile Trabzon’da bulunmaktadır. Trabzon’u 575 personel ile Giresun ve 514 personel ile Rize takip etmektedir. Bu alandaki çalışan sayısının Gümüşhane ve Bayburt illerinde oldukça az oldukları görülmektedir.

Çalışan personel sayılarının çalışma çağındaki nüfusa oranlanması ile elde edilen sonuçlar ise aşağıda verilmektedir. Çalışan sayısı açısından 1. sırada olan Trabzon, işgücüne katkısı açısından da %0,60’lık katkı ile yine 1. sırada yer almaktadır. Ancak bu alandaki 2. il %0,56 ile çalışan sayı sıralamasında 4. sırada olan Artvin’dir. Ardından %0,43 ile Rize ve %0,38 ile Giresun illeri gelmektedir. Bankacılık faaliyetlerinin Gümüşhane ve Bayburt illerine olan istihdam katkısı ise %0,32’dir.

Grafik 1: İllere Göre Bankada Çalışanların Toplam İstihdama Oranı

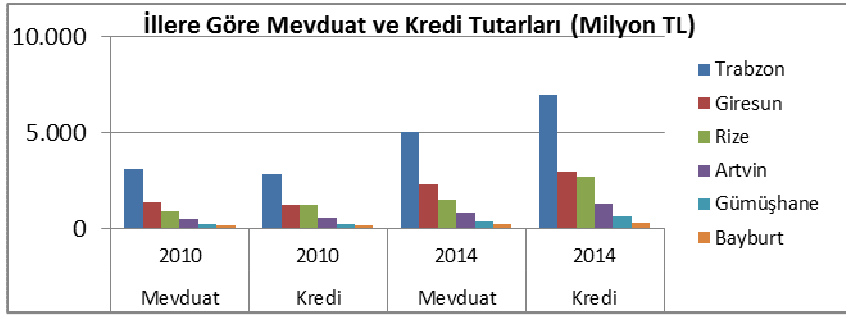
Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> ve <http://tuikapp.tuik.gov.tr> sitelerinden elde edilen veriler ile oluşturulmuştur.

2014 yılı için bankaların istihdama katkısı bölgesel olarak değerlendirildiğinde Doğu Karadeniz %0,44 ile 4. sıradadır. İlk üç sırada sırasıyla %0,63 ile Marmara, %0,47 Ege ve İç Anadolu Bölgeleri gelmektedir.

2.2. Bölgedeki Bankaların İşlem Hacmi

Doğu Karadeniz’de 2010 yılında toplanan mevduat 6,3 milyar TL iken aynı dönemde kullanılan kredi tutarı ise 6,31 milyar TL’dir. Mevduat toplamı 2014 yılında 10,3 milyar TL, kredi toplamı ise 14,9 milyar TL’ye çıkmıştır. Görüldüğü gibi kullanılan kredi tutarındaki artış toplanan mevduat tutarındaki artıştan çok daha fazla olmaktadır. Bu durum iller bazında değerlendirildiğinde Grafik 2’deki sonuçlar elde edilmektedir.

Grafik 2: İllere Göre Mevduat ve Kredi Tutarları (Milyon TL)

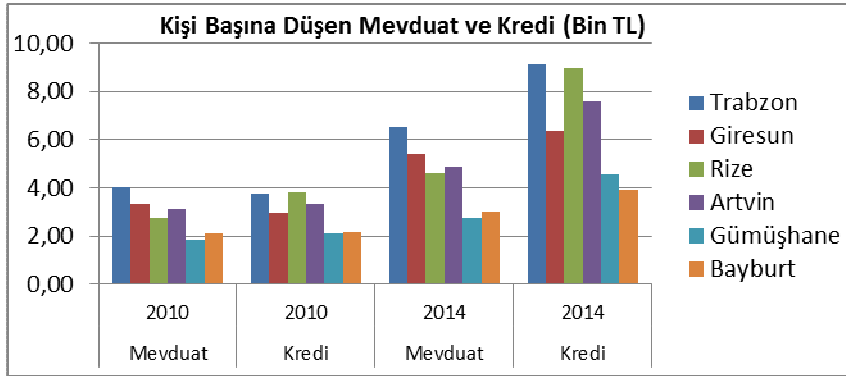

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

Grafiğe bakıldığında hem 2010 hem de 2014 yıllarında en fazla mevduat toplanan ve kredi kullandırılan il Trabzon olmaktadır. İller bazındaki sıralama hem 2010 yılında hem de 2014 yılında aynı kalmıştır. Ancak toplanan mevduat ve kullandırılan kredi tutarları açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda 2010 yılında Trabzon'da yaklaşık 3,1 milyar TL mevduat toplanırken 2,86 milyar TL kredi kullandırılmıştır. Toplanan mevduatın tamamı kredi olarak kullandırılmamıştır. Ancak 2014 yılına gelindiğinde 5 milyar TL mevduat toplanırken 7 milyar TL kredi kullandırılmıştır. Bu durum tüm diğer Doğu Karadeniz illerinde de geçerlidir.

Doğu Karadeniz'e ait illerde kişi başına düşen mevduat ve kredi tutarları Grafik 3 verilmiştir.

Grafik 3: Doğu Karadeniz'de Kişi Başına Düşen Kredi ve Mevduat (Milyon TL)

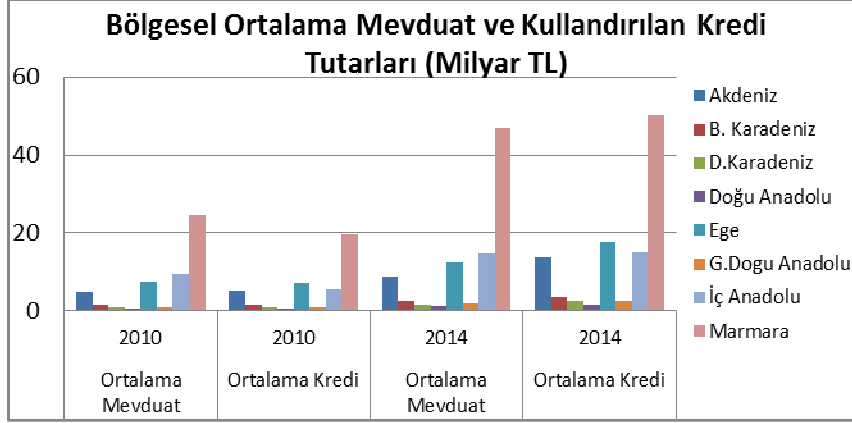
Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

Buna göre 2010 yılında kişi başına düşen mevduat ve kredi tutarı ortalama 3 Bin TL civarındadır. 2014 yılına gelindiğinde kullandırılan kredinin ortalama 7 Bin TL'ye çıktığı ancak toplanan mevduatın 4.500TL seviyesinde kaldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu zaman içerisindeki artış kullandırılan kredi lehine olmuştur. Trabzon her iki alanda da birinci sırada yer almaktadır. Toplanan mevduat alanında ikinci sırayı Giresun alırken kullandırılan kredi alanında ise Rize ikinci sırada yer almaktadır.

Bu bahsedilen dönemler arasında Türkiye genelinde mevduat artışı ortalama % 71 civarında olurken kullanılan kredi oranı ortalaması ise % 157 olmaktadır. Aynı dönemde Doğu Karadeniz’de mevduat ve kredi kullanım artış oranları sırasıyla % 64 ve % 130 olmaktadır. Buna göre tüm Türkiye’de bankalar 2010 yılına göre daha fazla riskli çalışmaya başlamışlardır. Ayrıca Doğu Karadeniz’deki mevduat toplama artış hızı Türkiye ortalamasına yakın iken kredi kullanım artış hızı daha düşüktür.

Bölgesel olarak ortalama toplanan mevduat ve kullanılan kredi tutarlarını gösteren Grafik 4 aşağıda görülmektedir.

Grafik 4: Bölgesel Ortalama Mevduat ve Kullanılan Kredi Tutarları

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistik-raporlar/59>

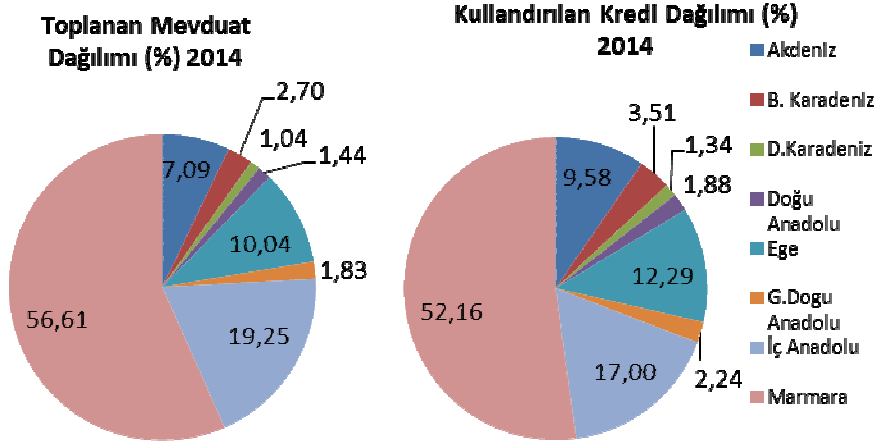
Grafikten görüldüğü üzere hem mevduat hem de kredi tutarları açısından en yüksek bölge Marmara Bölgesi olmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni İstanbul ilinin bu bölgede bulunmasından kaynaklanmaktadır. İstanbul’da toplanan mevduat tutarı Türkiye’nin %49’unu oluşturmaktadır. Aynı şekilde kullanılan kredi tutarı ise toplamın %42’sine denk gelmektedir. En yakın rakibi olan Ankara’da bu rakamlar sırasıyla %15 ve %11 olmaktadır. İzmir ise %6 ile 3. sırada yer almaktadır. Bu üç il Türkiye’deki toplam mevduat hacminin %70’ini kredi hacminin ise % 60’ını oluşturmaktadır. Doğu Karadeniz son sıradaki yer alan Doğu Anadolu Bölgesinden bir önce gelerek 7. sırada yer almaktadır. Öte yandan bu durum il bazında değerlendirildiğinde ise Bayburt ili hem mevduat hem de kredi hacmi açısından en son sıradaki il olmaktadır.

2010 yılında Doğu Karadeniz’in toplam mevduat hacmi içindeki payı %1,12 iken bu rakam 2014 yılında %1,04’e düşmüştür. Aynı dönem içerisinde kullanılan kredilere bakıldığında rakamın %1,38’den %1,33’e düştüğü görülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bankacılık işlem hacminin en düşük olduğu bölge Doğu Karadeniz’dir.

Yukarıda verilen bilgiler bölgesel farklılıkların bu denli yüksek olmasının temel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Ayrıca Grafik 4’teki sonuçlara göre ülkemiz bankacılık sektöründeki işlem hacminin sanayinin

yoğun olduğu bölgelerde geliştiği görülmektedir. Bölgelerin toplam kredi ve mevduat hacmi içerisinde aldıkları paylara bakıldığında durum Doğu Karadeniz için biraz daha kötüleşmektedir.

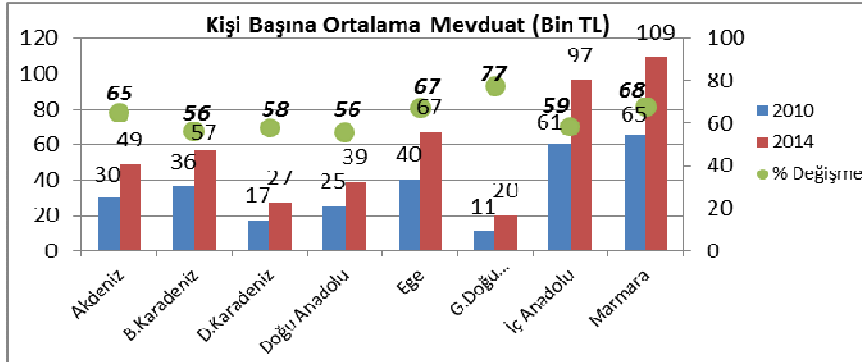
Grafik 5: Bölgelerin Toplam içerisinde Aldıkları Paylar

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

Ek olarak Grafik 6'da 2000 ve 2014 yıllarındaki bölgelere göre kişi başına ortalama mevduat tutarları ve değişim yüzdesi verilmiştir.

Grafik 6: Bölgelere Göre Kişi Başına Ortalama Mevduat (Bin TL)

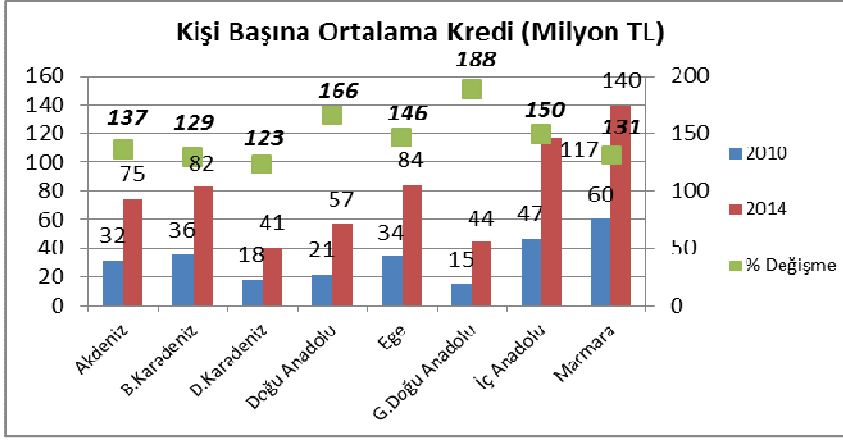
Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

Grafik 6'ya göre kişi başına ortalama mevduat alanında en düşük olan Güneydoğu Anadolu bölgesi 2010-2014 yılları arasında %77'lik bir artışla 11 Bin TL'den 20 Bin TL'ye yükselirken, ikinci Doğu Karadeniz ise %58'lik artış ile 17 Bin TL'den 27 Bin TL'ye çıkmıştır.

Kişi başına ortalama kredi alanında 2010-2014 yılları arasında Doğu Karadeniz %123'lük bir artışla 18 Bin TL'den 41 Bin TL'ye çıkmıştır. Aynı dönem içerisinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi %188'lik artış ile 15 milyon TL'den 44 milyon TL'ye çıkmıştır. Her iki grafikte de Doğu Karadeniz ile

Güneydoğu Anadolu bölgesi en kötü durumda olan bölgeler olarak görülmektedir. Bu durum ülkemizdeki finansal kaynakların eşit dağılmadığı hakkında destekletici bir bilgi olarak sunulabilir.

Grifik 7: Bölgelere Göre Kişi Başına Ortalama Kredi (Milyon TL)

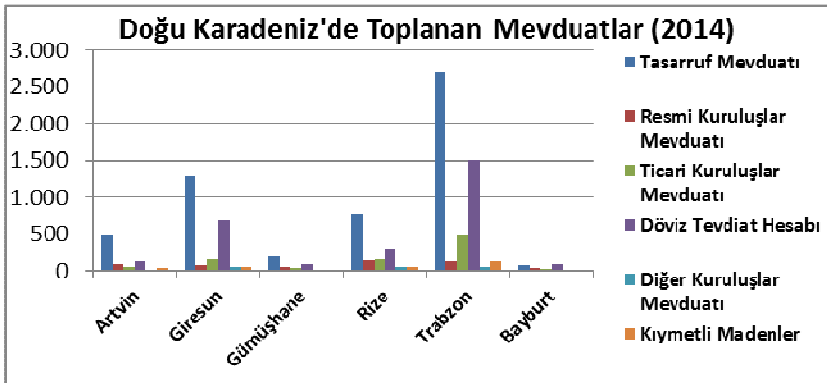

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/59>

2.3. Bölgedeki İşlem Çeşitliliği

2.3.1. Mevduat Çeşitliliği

Grifik 8: Doğu Karadeniz’de Toplanan Mevduat Çeşitli (2014) Milyon TL

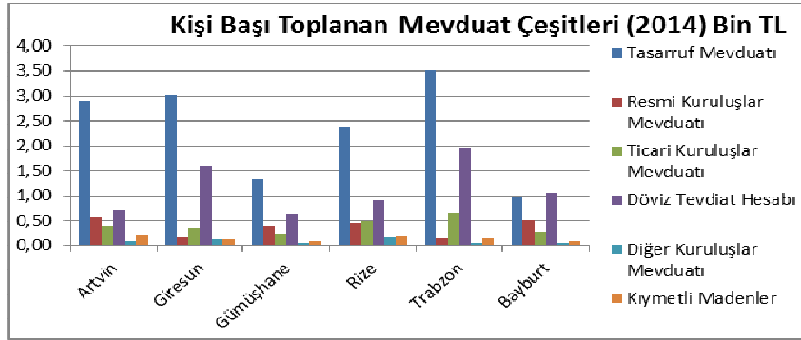
Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/--2005--illere-ve-bolgelere-gore-mevduat-ve-kredi-cesitlerinin-dagilimi/239>

Doğu Karadeniz’de bankacılık faaliyetlerinin daha çok hangi alanlarda yapıldığının belirlenmesi adına toplanan mevduat türleri ve verilen kredi çeşitlerinin incelenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak Doğu Karadeniz’de 2014 yılında toplanan mevduat çeşitlerini illere göre dağılımını gösteren Grifik 8 yukarıda verilmiştir. Grafikten anlaşılacağı üzere 5 milyar TL ile bölgede en fazla mevduat Trabzon ilinde toplanmaktadır. Bunu Giresun 2,3 milyar TL ve Rize 1,5 milyar TL ile takip etmektedirler. En düşük mev-

duat tutarı 244 milyon TL ile Bayburt ilinde toplanmaktadır. Bayburt ayrıca ülke genelinde de en düşük mevduat toplanan il olmaktadır. Bu durumun illerde yaşayan nüfus ile doğru orantılı olduğu söylenebilir. Ancak Grafik 9'da gösterildiği gibi toplanan mevduatların nüfusa oranlanması sıralamasında da Gümüşhane ve Bayburt illeri son sıralarda yer almaktadırlar. Dolayısıyla bu iki ilde düşük mevduat toplanmasında nüfusun az olmasının yanında jeopolitik konumlarının da etkili olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki grafiğin kişi başına düşen şeklinde düzenlenmesi durumunda grafik aşağıdaki hali almaktadır. Ancak Artvin ili bir önceki grafikte çok daha düşük seviyede görünürken burada Rize'nin önünde 3. sırada yer almaktadır. Bu durum Artvin'in nüfusunun düşük olmasına rağmen ilin hem ülke sınırında bulunması ve hem de baraj yapım bölgesi olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

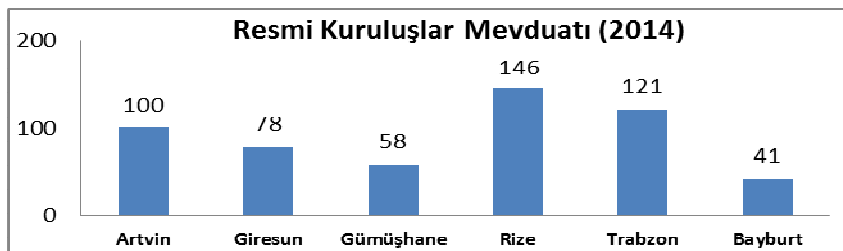
Grafik 9: Doğu Karadeniz Kişi Başı Toplanan Mevduat Çeşitleri

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> ve <http://www.tuik.gov.tr> adreslerindeki verilerden oluşturulmuştur.

Ayrıca devlet kurumlarına ait hesapların tutulduğu resmi kuruluşlar mevduat hesabını gösteren Grafik 10 aşağıda verilmiştir. Grafikten görüldüğü gibi resmi kuruluşlara ait mevduat bölgede en çok Rize ilinde bulunmaktadır. Bunu Trabzon, Artvin, Giresun, Gümüşhane ve Bayburt illeri izlemektedir. Bu durum bölgede Rize'nin devlet yatırımlarından en fazla pay alan il olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu grafik kişi başına olarak düzenlendiğinde ilk üç sıra Artvin, Bayburt, Rize olarak değişmektedir.

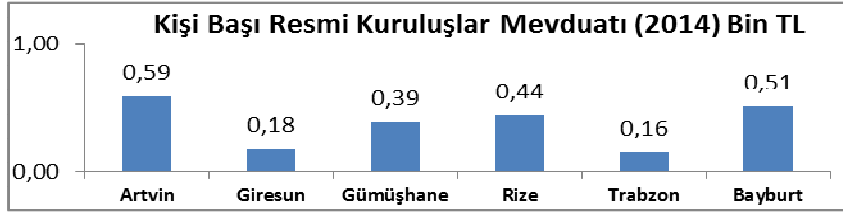
Grafik 10: İllere Göre Resmi Kuruluşlar Mevduatı (2014) Milyon TL

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Grafiğin kişi başı devlet yatırımlarıyla bağlantılı olarak değiştiği söylenebilir.

Grafik 11: Kişi Başı İllere Göre Resmi Kuruluşlar Mevduatı (2014)

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> ve <http://www.tuik.gov.tr> adreslerindeki verilerden oluşturulmuştur.

Tablo 1: Bölgelere Göre Toplanan Mevduat Çeşitleri, Milyar TL (2014)

	Tasarruf Mevduatı	Resmi Kuruluşlar Mevduatı	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Döviz Tevdiat Hesabı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı	Kıymetli Madenler	Toplam
Akdeniz	37,94	1,68	6,02	0,00	22,46	1,23	1,20	70,52
Batı Karadeniz	14,63	1,16	2,70	0,00	6,88	0,75	0,76	26,88
Doğu Karadeniz	5,54	0,54	0,95	0,00	2,80	0,21	0,30	10,34
Doğu Anadolu	6,75	1,61	1,87	0,00	3,23	0,35	0,47	14,28
Ege	56,85	2,02	9,63	0,00	28,21	1,45	1,65	99,82
G. Doğu Anadolu	7,41	2,12	2,83	0,00	4,86	0,53	0,45	18,19
İç Anadolu	56,81	30,70	31,70	3,92	52,84	13,03	2,34	191,35
Marmara	186,56	6,08	101,74	45,35	195,57	21,74	5,66	562,70
Toplam	372,49	45,92	157,43	49,27	316,84	39,29	12,83	

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Doğu Karadeniz’in diğer bölgeler ile kıyaslamasını gösteren Tablo 1’e bakıldığında tüm mevduat çeşitlerinde en düşük mevduata sahip bölgenin Doğu Karadeniz olduğu görülmektedir. Ayrıca resmi kuruluşlar mevduatının en yüksek olduğu bölge Başkent Ankara’dan dolayı İç Anadolu bölgesidir. Diğer bütün alanlarda toplanan mevduat bakımından Marmara bölgesi birinci bölge olmaktadır. Bu duruma ülke sanayisinin Marmara bölgesinde yoğunlaşmasının neden olduğu söylenebilir. Öte yandan Banka mevduatlarının %95’lik kısmının da Marmara bölgesinde toplanmış olması, bu bölgenin finansal merkez olduğunun göstergesidir.

2.3.2. Kredi Çeşitliliği

a. Türkiye Bankalar Birliğine Göre

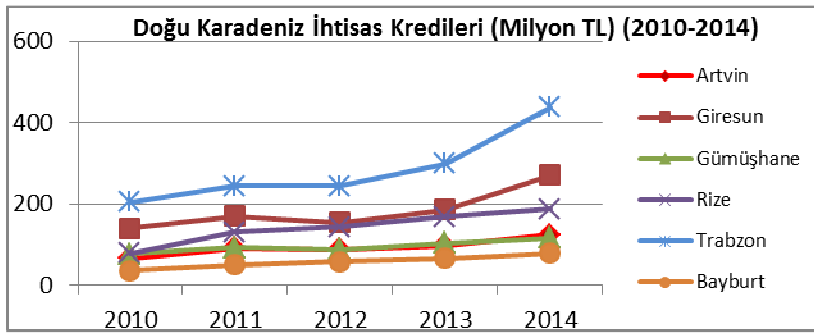
BDDK Basel II kriterleri çerçevesinde bankaların kullandıkları kredileri ihtisas ve ihtisas dışı krediler olarak iki grupta toplamıştır. İhtisas kredileri; proje finansmanı, duran varlık finansmanı, emtia finansmanı ve gelir getiren gayrimenkuller finansmanı amacıyla kullanılan kredileri kapsamak-

tadır. Basel-II çerçevesinde bir kredinin, ihtisas kredisi türlerinden birine dâhil edilebilmesi aşağıda sıralanan koşullar dahilinde söz konusu olmaktadır (Yetim ve Balcı, 2005: 87);

- Kredi bir aktifi/projeyi/duran varlığı satın almak/finanse etmek gibi ticari bir amaç veya iktisadi bir gaye ile alınmıştır,
- Söz konusu varlık/proje/emtia kanalıyla elde edilecek nakit akışları kredinin geri ödenmesinde kullanılacak neredeyse tek kaynaktır,
- Bu kredi, borçlunun pasifleri içerisinde önemli bir yer tutmakta ve borçlunun mali yapısında (kaldıraç derecesi) büyük ölçüde belirleyici olmaktadır,
- İhtisas kredilerinde esas risk, kredinin kaynağını teşkil eden varlık/proje/emtiadan elde edilecek nakit akışlarının değişkenliğidir.

Bunların haricindeki krediler ise ihtisas dışı krediler kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde ihtisas kredileri daha çok yatırım malları finansmanında kullanılan krediler için kullanılmaktadır. Doğu Karadeniz’de bankaların kullandıkları ihtisas kredisi toplam tutarları Grafik 12’de verilmiştir.

Grafik 12: Doğu Karadeniz’deki İhtisas Kredi Tutarları

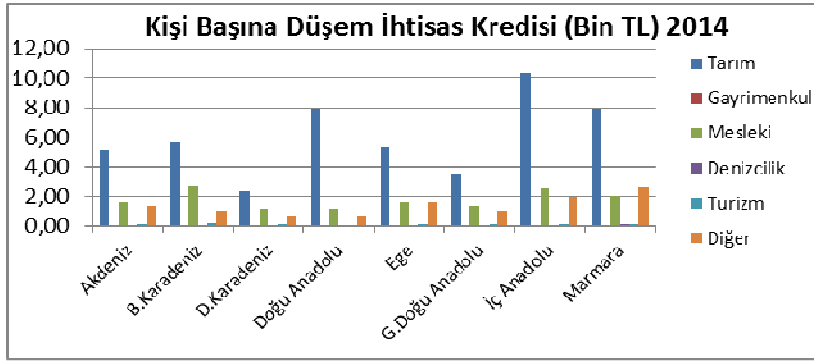
Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/--2014--illere-ve-bogelere-gore-mevduat-ve-kredi-dagilimi>

Bölgede ihtisas kredilerinin en çok kullanıldığı iller sırasıyla Trabzon ve Giresun ve Rize’dir. 2014 yılı TBB verilerine göre ihtisas kredileri içerisinde Trabzon haricindeki tüm illerde tarım kredisinin en çok kullanılan kredi olduğu görülmektedir. Bunu mesleki ve diğer ihtisas kredileri izlemektedir.

Bölgede gayrimenkul, denizcilik ve turizm alanlarında ihtisas kredisi hiç kullanılmamıştır. 5 ili deniz kenarında olan bölgede özellikle denizcilik alanında hiç kredi kullanılmaması garip görünse de TBB verilerine göre bu durumun tüm ülkede aynı şekilde olduğu görülmektedir. Ülkemizin 3 tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen özellikle denizcilik başta olmak üzere turizm, gayrimenkul gibi ihtisas kredilerinin hiç kullanılmamış olması kredilerin yapılarının kullanım için çok uygun olmamalarından kaynaklanabilir. Bu alanda fon ihtiyacı olanlar ihtisas dışı kredileri kullanmaktadırlar.

Ayrıca bölgelere göre kişi başına düşen ihtisas kredisi dağılımı Grafik 13 görüldüğü gibidir.

Grafik 13: Kişi Başı Bölgearası İhtisas Kredisi Karşılaştırması

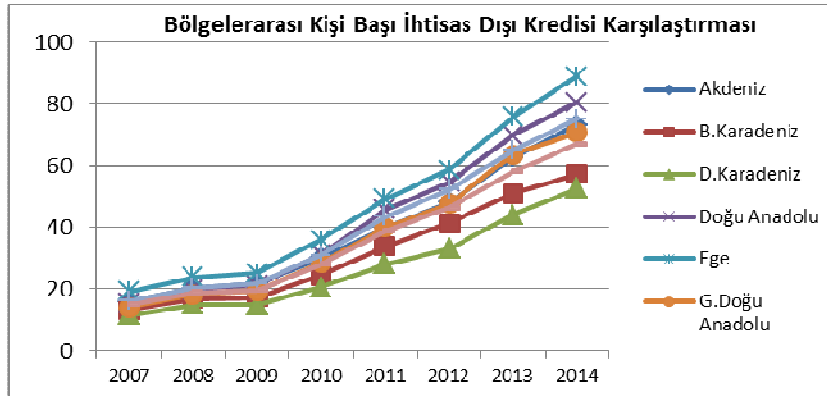

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> ve <http://www.tuik.gov.tr> adreslerindeki bilgilerden oluşturulmuştur.

Grafikte görüldüğü gibi kişi başına ihtisas kredilerinde en önemli kalem tarım kredileri olmaktadır. Marmara Bölgesindeki 14 milyon TL civarındaki diğer ihtisas kredilerinin 12 milyon TL'si İstanbul'da kullanıldığı için kişi başı sıralamasında bu kredi türü çok azalmıştır. Buna göre ilk sırada kişi başı 15 Bin TL ile İç Anadolu Bölgesi gelmektedir. Bunu 12.660 TL ile Marmara, 9880 TL ile Doğu Anadolu, 9490 TL ile Batı Karadeniz ve 8550 TL ile Ege Bölgesi izlemektedir. Kişi başı ihtisasa kredileri sıralamasında da Doğu Karadeniz 4260 TL ile son sırada yer almaktadır.

Ayrıca Türkiye'deki kişi başı kullanılan ihtisas dışı kredi tutarı Grafiği aşağıda verilmiştir. Buna göre ilk üç sırada Ege, Doğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgeleri yer almaktadır. Marmara Bölgesi 5. sırada yer alırken Doğu Karadeniz en son sırada yer almaktadır. Grafiklerden anlaşılacağı üzere Doğu Karadeniz'deki sermaye hareketi çok düşük seviyededir. Bu durum bölgedeki istihdam olanağından, yaşam kalitesine, sosyo ekonomik durumundan, sanayi alanına kadar her alanda kendini hissettirmektedir.

Grafik 14: Bölgelerin Kişi Başı İhtisas Dışı Kredileri (2006-2014) Bin TL

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> ve <http://www.tuik.gov.tr> adreslerindeki bilgilerden oluşturulmuştur.

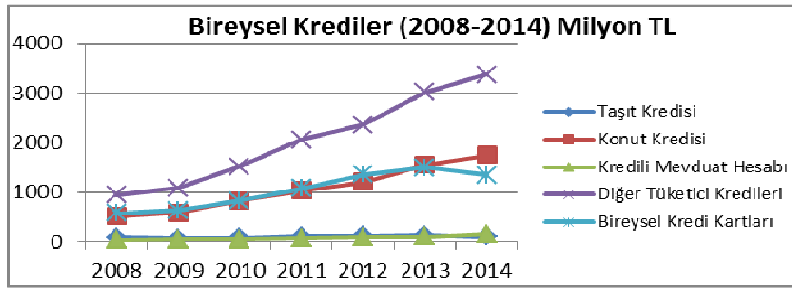
b. BDDK Sınıflandırmasına Göre

Türkiye Bankacılar Birliği (TBB)'nin kullanmış olduğu sınıflandırmanın yanında bankalar kredilerini bireysel ve ticari olmak üzere iki kategoriye ayırmışlardır. Bireysel krediler genel olarak; taşıt kredisi, konut kredisi, kredili mevduat hesabı, diğer tüketici kredileri ve bireysel kredi kartları kategorilerinden oluşmaktadır. Ticari krediler ise; gıda meşrubat ve tütün, inşaat, metal ve işlenmiş maden, finansal kuruluşlar, tekstil ve tekstil ürünleri, toptan ticaret ve komisyonculuk, turizm, ziraat ve balıkçılık, enerji, denizcilik kategorilerinden oluşmaktadır. Ticari krediler nakit verebileceği gibi gayri nakdi olarak da verilebilmektedir.

Bireysel Krediler

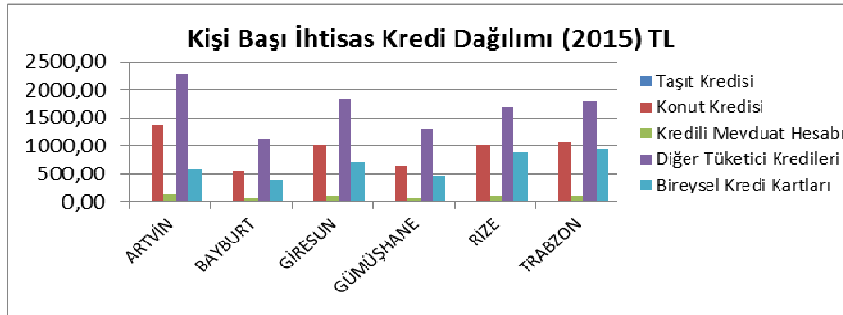
Grafik 15'te Doğu Karadeniz'deki bireysel kredilerin gelişimi verilmektedir. Bireysel krediler içerisinde en çok tüketici kredileri kullanılmaktadır. Bunu konut kredileri ve bireysel kredi kartları kullanımları izlemektedir. Taşıt ve kredili mevduat hesabından kullanılan krediler ise oldukça sınırlıdır.

Grafik 15: Doğu Karadeniz'de Bireysel Kredilerin Gelişimi

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#>

Grafik 16: Doğu Karadeniz'de Kişi Başına Düşen Bireysel Krediler

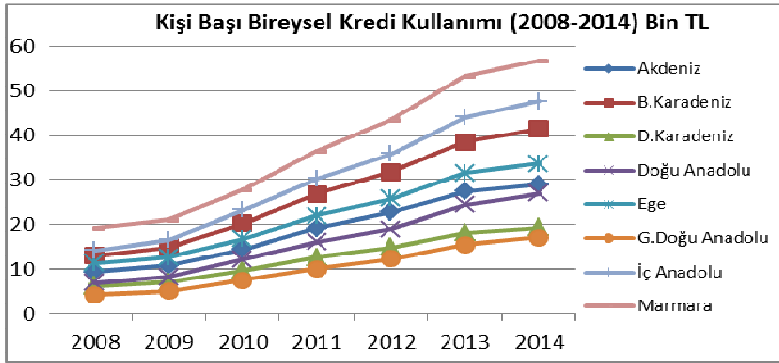
Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#> ve <http://www.tuik.gov.tr> adreslerindeki bilgilerden oluşturulmuştur.

Bölgede bireysel kredilerin iller bazında değerlendirilmesi incelendiğinde tüm illerde yukarıdaki sıralamanın geçerli olduğu görülmektedir. Ayrıca BDDK'nın 2015 yılı kredi kullanım tutarları verilerine göre kullanılan kredi tutarları sıralamasında ilk sırada 3,05 milyar TL ile Trabzon yer alırken

ikinci sırada 1,60 milyar TL ile Giresun ve üçüncü sırada 1,23 milyar TL ile Rize bulunmaktadır. Bu durumun şehir ekonomilerine paralel olarak oluştuğu söylenebilir. Ancak bu durumun kişi başı olarak değerlendirilmesi Grafik 16’da gösterilmektedir. Buna göre Artvin ili ilk sırada yer almaktadır.

Bireysel kredi kullanımı bölgesel bazda değerlendirildiğinde Marmara Bölgesi’nin açık ara önde olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla İç Anadolu Bölgesi ve Ege bölgesi izlemektedir. Doğu Karadeniz ise bireysel kredi kullanımında son 7 yılda son sırada yer almaktadır. Bu durum kişi başına düşen şekilde incelendiğinde değişim Grafik 17’deki gibi olmaktadır. Grafiğe göre Marmara Bölgesi ile İç Anadolu Bölgeleri yine ilk iki sırada yer almaktadırlar. Ancak Batı Karadeniz 3. sıraya çıkmıştır. Doğu Karadeniz ise çok az bir farkla Güneydoğu Anadolu Bölgesinin önünde 7. sırada yer almaktadır.

Grafik 17: Bölgelere Göre Kişi Başı Bireysel Kredi Kullanımı

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#> ve <http://www.tuik.gov.tr> adreslerindeki bilgilerden oluşturulmuştur.

Bu durum bize Doğu Karadeniz’in bireysel kredi kullanımı konusunda Türkiye ortalamasının çok daha altında olduğunu göstermektedir.

Kullandırılan kredilerin sektörlere göre dağılımını gösteren ticari krediler ile ilgili bilgiler işe aşağıda verilmektedir.

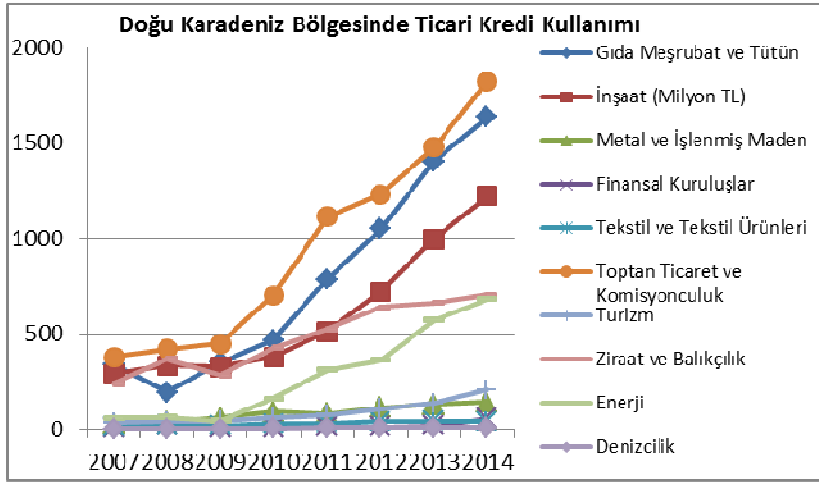
Ticari krediler

İlk olarak yıllara göre Doğu Karadeniz’de ticari kredi kullanımını gösteren Grafik 18 aşağıda verilmiştir. Buna göre Doğu Karadeniz’de en çok kullanılan ticari kredi çeşitlerinin sırasıyla toptan ticaret ve komisyonculuk, gıda meşrubat ve tütün, inşaat, ziraat ve enerji olduğu görülmektedir. Bütün kredilerin kullanım tutarları 2009 yılından sonra belli bir artış gerçekleştirmiştir. Ayrıca son yıllarda bölgede hidroelektrik santrallerin (HES) yapımının artması nedeniyle bu alanda ki kredi kullanımının da giderek arttığı görülmektedir.

Ticari kredi kullanımı BDDK’nın 2014 yılı verilerine göre 3,57 milyar TL ile en fazla Trabzon’da gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla 1,57 milyar TL ile Rize, 770 milyon TL ile Giresun, 280 milyon TL ile Artvin, 199 milyon TL ile Gümüşhane ve 129 milyon TL ile Bayburt takip etmektedir. Kredi çeşitleri arasında en fazla kullanılan kredi ise Trabzon’da 911 milyon TL ile toptan

ticaret ve komisyonculuk kredisidir. Bu durum Trabzon'un bölge içerisinde lojistiği sağlayan bir üs olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca gıda alanında ise 718 milyon TL ile en çok Rize'de kullanılmıştır.

Grafik 18: Doğu Karadeniz'de Ticari Kredi Kullanımı(2007-2014) Milyon TL

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#>

Öte yandan Trabzon ve Rize'de enerji alanında sırasıyla 365 ve 106 milyon TL'lik kredi kullanılmıştır. Bu durumun kredi kullanılan iller bazında düşünüldüğünde HES projeleriyle ilgili olabileceği söylenebilir.

Öte yandan illerin kişi başına düşen kredi tutarları olarak incelenmesinde kullanılan kredi türünün daha çok il ekonomilerinin ağırlıklı olarak bağlı olduğu sanayi alanında gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre Trabzon; ticaret, gıda ve inşaat alanlarında, Rize; gıda olmak üzere ticaret ve inşaat alanlarında, Giresun; ziraat ve balıkçılık, gıda ve ticaret alanında, Artvin; ticaret, ziraat ve balıkçılık ile inşaat alanlarında, Bayburt; ziraat ve balıkçılık ile inşaat alanlarında, Gümüşhane; ziraat ve ticaret alanlarında ekonomiyi sahiptirler.

İller bazında değerlendirme yapıldıktan sonra bölge olarak karşılaştırmalarına bakıldığında 2014 yılı itibariyle en fazla ticari kredi 383 milyar TL ile Marmara Bölgesinde kullanılmaktadır. İkinci sırada ise 153 milyar TL ile İç Anadolu Bölgesi gelmektedir. Doğu Karadeniz'in 2014 yılında kullandığı toplam ticari kredi tutarı 6,53 milyar TL olup bölge son sırada yer almaktadır. Bu rakam bir önceki sırada yer alan Doğu Anadolu Bölgesinin kullandığı 11,43 milyar TL'nin neredeyse yarısı kadardır.

Bu durum kişi başına düşen ticari kredi şeklinde hazırlandığında 2014 yılı itibariyle 7. sırada 25.800 TL ile Doğu Anadolu Bölgesi ve son sırada 15.800 TL ile Doğu Karadeniz yer almaktadır. Görüldüğü gibi ticari kredi kullanımında da Doğu Karadeniz en düşük seviyededir.

Bunun haricinde BDDK 2015 yılındaki bölgesel kredi verilerine göre ticari kredi kullanımında her alanda Marmara Bölgesi lider konumdadır. Bu

bölgeyi İç Anadolu Bölgesi izlemektedir. Ancak Akdeniz bölgesi turizm metal ve işlenmiş maden alanlarında Marmara’dan sonra ikinci sıradadır. Doğu Karadeniz ise gıda, metal ve maden, turizm ve denizcilik kredilerinde Doğu Anadolu Bölgesinden önce, diğer tüm kredilerde son sırada yer almaktadır. Ayrıca Denizcilik alanında denize kıyısı bulunmayan İç Anadolu Bölgesinden bile daha az ticari kredi kullanılmış olması denizciliğin Doğu Karadeniz’deki seviyesini göstermesi açısından önemli bir ölçüttür.

Doğu Karadeniz’de kullanılan kredi hacmi, çeşitleri ve diğer bölgeler ile kıyaslamasını inceledikten sonra son yıllarda bu kredilerin geri ödemesinde ortaya çıkan problemlerin incelenmesi bölgesel durum tespitinde önemlidir.

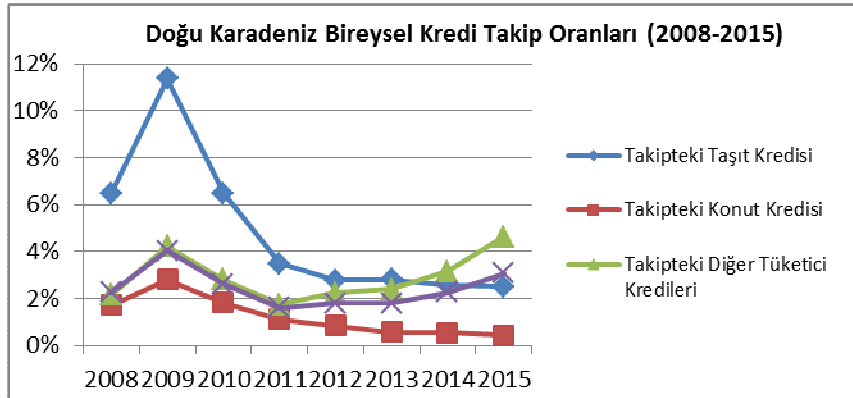
2.3.3. Kredi Takip Durumu

a. Bireysel Kredilere Göre Kredi Takip Durumu

Öncelikle kredi türüne göre Doğu Karadeniz’deki bireysel kredi takip oranlarını yıllara göre gösteren Grafik 19 aşağıda verilmiştir. Buna göre 2008 krizinden sonra en çok taşıt kredileri olmak üzere tüm kredilerde takip oranı artmış sonrasında ise belli bir miktar azalmıştır. Son yıllarda tüketici kredileri takibinde önemli bir artış olduğu görülmektedir. Bu artış 2008 krizinin etkisiyle 2009 yılında ulaştığı % 4,23 oranını da aşarak 2015 yılında % 4,31’e çıkmıştır.

BDDK 2015 yılı illere göre takipteki alacaklar toplam nakdi kredi oranı verilerine göre en yüksek takip oranı %4,14 ile Giresun ilinde en düşük takip oranı ise %1,79 ile Gümüşhane ilinde gerçekleşmiştir.

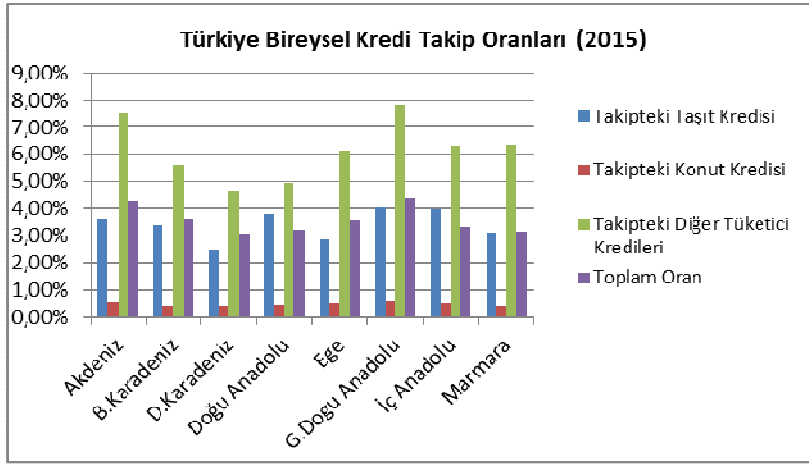
Grafik 19: Kredi Türüne Göre Bireysel Kredi Takip Oranları

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#>

Ayrıca 2015 yılı bireysel kredi takip oranlarını bölgeler bazında gösteren Grafik 20 aşağıda verilmiştir. Toplam kredi takip oranı alanında %3,07’lik oran ile Doğu Karadeniz en düşük kredi takip oranına sahiptir. Ayrıca kredi çeşitlerine göre de tüm alanlarda Doğu Karadeniz en düşük takip oranına sahip bölgedir. Buna göre Doğu Karadeniz’in bireysel kredi verme açısından en az riski yer olduğu söylenebilir.

Grafik 20: Bölgelere Göre Bireysel Kredi Takip Oranları (2015)

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#>

b. Ticari Kredilere Göre Kredi Takip Durumu

Doğu Karadeniz'de 2015 yılına ait ticari kredi takip oranlarını gösteren Tablo 2 aşağıda verilmiştir. Buna göre en yüksek ticari kredi takip oranı %45,5 ile Bayburt'ta metal iş ve işlenmiş maden alanındadır. Bunun haricinde tüm illerde tekstil ve ürünleri alanındaki takip oranları da yüksektir.

Aşağıdaki tabloya göre bölgede en yüksek ticari kredi takip oranı %6,94 ile toptan ticaret ve komisyonculuk alanındayken bu alanda en çok takibe düşen il ise %10,88 ile Trabzon olmaktadır. İl bazında en yüksek takip oranına %6,28 ile Giresun ili sahiptir. Bunu %4,53 ile Trabzon ili takip etmektedir.

Doğu Karadeniz'de en çok kullanılan ticari kredi türleri toptan ticaret, gıda, inşaat, ziraat ve balıkçılık ile enerji alanlarındadır. Diğer alanlarda ticari kredi kullanımı çok düşük seviyededir. Dolayısıyla bu alanlardaki takip oranları bölge için daha önemlidir. Gıda alanında en büyük takip oranı %18,25 ile Giresun ilindedir. Toptan ticaret ve komisyonculuk alanında %10,88 ile Trabzon ve %5,96 ile Bayburt illeri ilk iki sırayı paylaşmaktadır. Ancak Bayburt ilinde bu alanda ticari kullanımı çok düşük seviyededir. İnşaat alanında %5,18 ile Trabzon, Ziraat ve balıkçılık alanında % 10,59 ile Artvin ilk sıradadır. Enerji alanında en yüksek takip oranı %5,15 ile Giresun olmasına rağmen bu ilde kullanılan enerji kredisi oranı çok düşük olduğu için çok önem arz etmemektedir. Enerji kredisinin daha çok kullanıldığı Trabzon ve Rize'de takip oranları sırasıyla %1,47 ve %0,36 olmaktadır. Doğu Karadeniz'in toplam ticari kredi takip oranı ise %3,73 olarak belirtilmiştir.

Doğu Karadeniz ticari kredi takip oranlarının Türkiye geneli ile karşılaştırılmasında Doğu Karadeniz %3,72 ile en yüksek takip oranı sıralamasında 3. sıradadır. Bu alanda ilk iki sırayı %4,14 ile Ege ve %3,73 ile Doğu Anadolu Bölgeleri almaktadır. Bu sonuçlara göre bölgeler bazında 2015 yılı

itibariyle Doğu Karadeniz’in ticari krediler açısından daha riskli olduğu söylenebilir.

Tablo 2: Doğu Karadeniz Ticari Kredi Takip Oranları (2015)

	Gıda İncecek ve Tütün	İnşaat	Metal ve İşlenmiş Maden	Finansal Kurumlar	Tekstil ve Ürünleri	Tekstil ve Komisyonculuk	Turizm	Ziraat ve Balıkçılık	Enerji	Toplam
Artvin	2,44 %	2,03 %	0,00 %	0,00 %	7,61 %	1,12%	2,97 %	10,59 %	1,05 %	3,85 %
Bayburt	0,64 %	0,02 %	45,52 %	0,00 %	19,58 %	5,96%	0,62 %	1,06 %	3,60 %	2,35 %
Giresun	18,25 %	0,78 %	0,86 %	0,68 %	6,31 %	2,84%	4,22 %	6,47 %	5,15 %	6,28 %
Gümüşhane	2,08 %	0,88 %	0,00 %	0,10 %	10,60 %	2,15%	0,79 %	0,47 %	0,03 %	1,09 %
Rize	0,80 %	1,18 %	1,52 %	2,03 %	2,20 %	3,78%	1,06 %	2,95 %	0,36 %	1,44 %
Trabzon	1,69 %	5,18 %	1,24 %	3,79 %	5,76 %	10,88%	1,23 %	3,23 %	1,47 %	4,53 %
Toplam	2,58 %	3,49 %	1,34 %	2,11 %	5,48 %	6,94%	1,66 %	4,22 %	1,22 %	

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#>

2.4. Bankacılık Faaliyetlerinin Doğu Karadeniz’e Etkileri

Bankacılık faaliyetleri Doğu Karadeniz’e ekonomik, istihdam, üretim ve diğer alanlarda etkide bulunabilir.

2.4.1. Ekonomiye Etkisi

Bankacılık faaliyetlerinin Doğu Karadeniz’e katkısını belirlemek adına Doğu Karadeniz’de kullanılan krediler diğer bölgelerdeki değişim ile karşılaştırıldığında, 2007-2015 arasında Doğu Karadeniz’de kullanılan kredilerin Türkiye’deki toplam kullanılan krediler içindeki ortalaması %1,18 gibi düşük bir oranda kaldığı görülmektedir. Ayrıca 2007 yılında %1,17 olan bu oran 2012 yılında %1,26’ya yükselse de o tarihten sonra azalarak 2015 yılında %1,08’e kadar gerilemiştir. Bu durum bankacılığın Doğu Karadeniz ekonomisine zaten çok düşük olan katkısının giderek daha da azaldığının göstergesidir. Ayrıca Doğu Karadeniz’de ekonomi bireysel olarak tüketici kredileri, konut kredileri ve kredi kartı ile desteklenirken ticari olarak daha çok gıda, toptan ticaret, inşaat, balıkçılık ve ziraat kredileri ile bankacılık tarafından desteklenmektedir. Bu bağlamda Doğu Karadeniz’de hem bireysel hem de ticari olarak en çok inşaat sektörünün desteklendiği, bunu ise ticari alanda gıda ve toptan ticaret alanlarının takip ettiği görülmektedir.

2.4.2. İstihdama Etkisi

Bankacılık sektörünün, Doğu Karadeniz istihdamına katkısı açısından değerlendirildiğinde, %0,44’lük oran ile %0,42’lik Türkiye ortalamasının üze-

rinde yer almaktadır. Ayrıca Marmara, İç Anadolu ve Ege'den sonra 4. sırada gelmektedir. Yıllar itibariyle de 2007 yılında 2409 olan çalışan sayısı 2014 yılında 3285 kişiye çıkmıştır. Bu dönemde toplamın içerisinde aldığı pay ise %1,5'den %1,6'ya yükselmiştir.

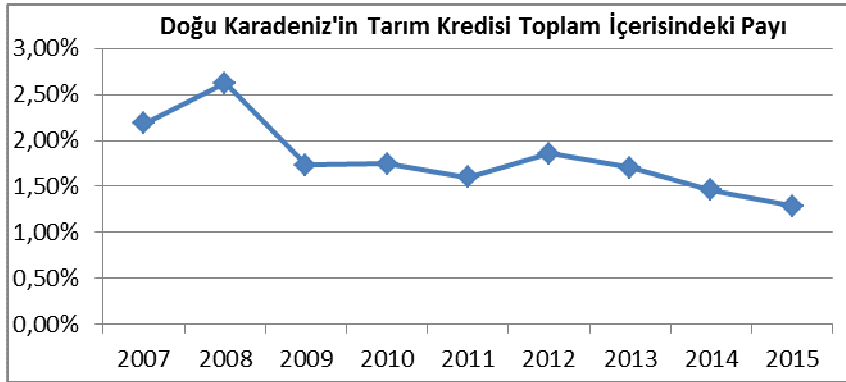
Öte yandan Doğu Karadeniz'de kurumsal şirket sayısının az olması bankacılığı kariyer yapmak isteyen gençler için önemli bir çıkış noktası haline getirdiği söylenebilir.

2.4.3. Üretime Etkisi

Doğu Karadeniz'de tarım alanında başta fındık ve çay olmak üzere, kivi ve mısır gibi ürünler yetiştirilmektedir. Ancak bölgenin engebeli olması ve tarıma çok uygun olmaması nedeniyle tarım birçok kişinin birincil geçim kaynağı değildir (Rize Ticaret Borsası, 2014: 2-5). Tarım alanında Doğu Karadeniz'in Türkiye toplam tarım kredileri içerisinde aldığı paylara bakıldığında yıllar itibariyle azaldığı görülmektedir.

Doğu Karadeniz'de sanayi üretimi oldukça sınırlıdır. Ekonomi tarımsal gelirlerin yanında daha çok toptan ticaret ve komisyonculuk ile inşaat sektörlerine bağlıdır. Bankaların bu alanlarda kullandıkları kredi miktarları son yıllarda artmış olsa da tüm krediler içerisindeki payı 2011 yılına kadar azalma göstermiştir. 2012 yılında ise bir miktar artış gösterse bile sonrasında yeniden azaldığı görülmektedir.

Grafik 21: Doğu Karadeniz Tarım Kredisi Toplam İçerisindeki Payı (2007-2015)

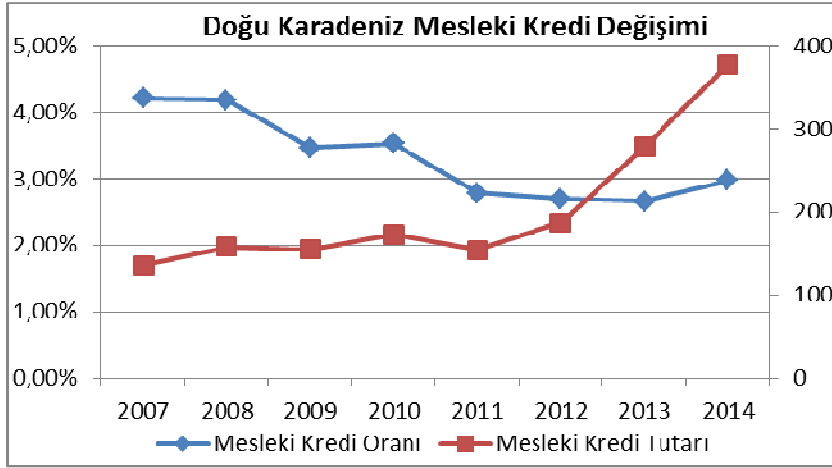

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr>

Ayrıca Doğu Karadeniz'de 2007 yılında 289 milyon TL olan ticari inşaat kredileri 2014 yılına gelindiğinde 1,48 milyar TL'ye yükselmiştir. Ancak Doğu Karadeniz'in toplam inşaat kredileri içerisindeki payı %0,96'dan %0,75'e gerilemiştir. Enerji alanında kullanılan ticari krediler 59 milyon TL'den 926 milyon TL'ye çıkmıştır. Aynı dönemde Doğu Karadeniz'in toplam ticari krediler içerisinde aldığı pay ise %0,52'den %0,59'a çıkmıştır.

Dolayısıyla bankacılığın tarım, mesleki, inşaat alanlarındaki destekleme oranının geçmişe oranla azaldığı, enerji alanında ise arttığı söylenebilir. Bu durum Doğu Karadeniz'deki toplam üretim miktarı üzerine de etki etmektedir.

Grafik 22: Doğu Karadeniz’de Kullanılan Mesleki Kredileri Tutarları ve Toplam İçerisindeki Payı (2007-2014) Milyon TL

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistiki-raporlar/--2014--illere-ve-bolgelere-gore-ozet-bilgiler-/2425>

SONUÇ

Bankacılık sektörü gün geçtikçe büyümeye devam etmektedir. Bu gelişim bölgesel bazda değerlendirildiğinde her bölgede eşit oranda olmamaktadır. Başta İstanbul olmak üzere Marmara bölgesi en fazla gelişim gösteren bölge olmaktadır. Bunu İç Anadolu Bölgesi, Ege ve Akdeniz bölgeleri takip etmektedir. İl bazında ise İstanbul, Ankara, Kocaeli, İzmir, Antalya gibi iller pazarın büyük bir kısmına sahip olmaktadır. Yukarıda yapılan incelemeye göre Doğu Karadeniz’in bu gelişimden yeterince pay alamadığı belli olmaktadır. Ayrıca geçmişten beri devam eden bölgesel eşitsizliğin bankacılık alanında da var olduğu ve bu eşitsizliğin birçok alanda artarak devam ettiği gözlenmektedir. Öte yandan son yıllarda bankacılık sektörü istihdama önemli katkıda bulunmaktadır.

Yapılan inceleme sonucunda Doğu Karadeniz’de bankacılıktan en fazla pay alan ilin Trabzon olduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane ve Bayburt takip etmektedir. Bayburt ili bankacılık alanında Türkiye’nin en zayıf ili olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğu Karadeniz’de son zamanlarda artan HES projeleri ve yeni kurulan üniversiteler şube sayısı ve işlem hacminin artmasına yardımcı olmaktadır. Yeni kurulan üniversitelerin il merkezlerindeki ve ilçelerdeki şube sayılarının artmasına katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca son yıllarda HES projeleri sebebiyle bölgede enerji için kullanılan kredi miktarında da önemli oranda artış görülmektedir.

Doğu Karadeniz’deki sanayi ve ekonomik işlem hacmi düşük seviyelerdedir. Tarımsal ürün üretiminin de yüksek olmaması bankaların topladığı mevduat kaynaklarının sınırlı olmasına neden olmaktadır. Bu durum bölge için oluşturulacak teşvik (vergi vb.) politikaları ile aşılarak bölgedeki iş

hacminin arttırılması yoluyla aşılabilir. Ayrıca kredi kullanım oranının yıllara göre azalan bir eğim göstermesi konusu da yapılacak düzenlemeler ile engellenebilir. Bu şekilde büyük çoğunluğu Marmara Bölgesinde bulunan kaynakların diğer bölgelere daha orantılı bir şekilde kayması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- BAŞKAYA Muzaffer, (2014) Tek Parti İktidarı Döneminde Trabzon Ekonomisi (1923-1950), Trabzon, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi, 17-32.
- BDDK Resmi veri Bankası; Fintürk: <http://ebulten.bddk.org.tr/finturk#> (02.12.2015)
- <http://www.obarsiv.com/ob-tarih.html>
- KÜÇÜKÜĞURLU Murat (2008). "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Trabzon Ticareti", *Trabzon Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı:5, 151-175.
- MISHKIN Frederic S., (2013). "The Economics of Money, Banking, and Financial Markets", London, England, Tenth Edition, *Pearson Education Limited*, International Edition.
- Rize Ticaret Borsası, (2014) *Doğu Karadeniz Bölgesi Tarım Ürünleri Raporu*, <http://www.rtb.org.tr/data/genel/rapor/DoguKaradenizBolgesi.docx>
- TAKAN Mehmet, BOYACIOĞLU Melek Acar, (2011). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem*, 4. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Türkiye Bankalar Birliği Resmi Web Sitesi, <http://www.tbb.org.tr>
- YETİM Sedat, BALCI Aslı, (2005). *Basel-II Ulusal İnisiyatif Alanlarının Anlaşılmasına Yönelik Açıklayıcı Rehber*, Ankara, BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporları, 2005/8.
- Türkiye Bankalar Birliği (2008). *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007"*, Ankara, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları,
- 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Kabul Tarihi: 19/10/2005, Yayımlandığı R.Gazete: Tarih: 1/11/2005, Sayı: 25983(Mük.) Yayımlandığı Düstur (Tertip: 5, Cilt: 45).